

YL

johtaa Pasi Hyökki

HYVÄSTI YSTÄVÄT

Eino Leino, L. Onerva & Leevi Madetoja

Turun musiikkijuhlat

13.8.2026 Martinkirkko

P. J. Hannikainen (1854-1924)	Eino Leino (1878-1926)	Hanget soi (1900)	1'30''
Selim Palmgren (1878-1951)	Eino Leino	Hiitäjän virsi (1902)	1'
Selim Palmgren	Eino Leino	Marjatan laulu (1902)	2'
P. J. Hannikainen		Marjatan laulu (1908)	2'
Väinö Haapalainen (1893-1945)	L. Onerva (1882-1972)	Valkea yö	1'30''
----- 1)			
Toivo Kuula (1883-1918)	L. Onerva	Yllätä ikuinen yö (1906)	1'30''
	Eino Leino	Virta venhettä vie (1906)	4'
Toivo Kuula	Eino Leino	Illalla (1907)	1'30''
Aarre Merikanto (1893-1958)	L. Onerva	Keinutan kaikua	2'30''
Leevi Madetoja (1887-1947)	L. Onerva	Megairan laulu (1912)	2'
	Eino Leino	Mirjamin laulu (1912/1933)	2'30''
Leevi Madetoja	Eino Leino	Hautalaulu (1913)	2'
Toivo Kuula, transkr. Pasi Hyökki		Hautalaulu	1'30''
----- 2) (kvartetti jostain takaa: Marschner - Gute Nacht)			
Aarre Merikanto	Eino Leino	Juhannus	1'
Leevi Madetoja	Eino Leino	Suvi-illan vieno tuuli (1913)	3'30''
	L. Onerva	Talvinen Tiber (1914)	3'
Leevi Madetoja	L. Onerva	Ilta (1916)	3'
	Eino Leino	Ilmatunnelma (1916)	2'30''
Toivo Kuula	Eino Leino	Sirkan häämatka (1917)	1'30''
Leevi Madetoja	Eino Leino	Soita somer, helkä hiekka (1917)	3'
----- 3)			
Leevi Madetoja	Eino Leino	Elegia (1928)	6'30''
Väinö Haapalainen	Eino Leino	Rauha	2'30''
	L. Onerva	Ilta	2'30''
ylim. (vapaa juonto)			
Leevi Madetoja	Eino Leino (1897)	Hän kulkevi kuin yli kukkien (1945)	

Esittely

100 vuotta sitten tammikuussa 1926 päättyi kolmen taiteilijan ystävyys. Samalla sai päätöksensä myös yksi tunnetuista kolmiodraamoista eli runoilijoiden Eino Leinon ja L. Onervan sekä säveltäjä Leevi Madetojan lähes pari vuosikymmentä jatkunut monimutkainen suhde.

Leino ja Onerva olivat tavanneet jo 1900-luvun alussa, mutta rakkaudeksi suhde syveni vuoden 1908 tienoilla Leinon muuttaessa pois kotoaan ensimmäisen vaimonsa luota. Paria vuotta myöhemmin Onerva tutustui Madetojaan tämän säveltäessä musiikkia Leinon näytelmiin. Madetoja ja Onerva avioituivatkin vuonna 1913, mutta Leino säilyi mukana kolmantena pyöränä aina kuolemaansa saakka.

Konsertin ohjelmisto sisältää yksinomaan Eino Leinon ja L. Onervan runoihin sävellettyjä teoksia, joista lähes kaikki ovat syntyneet Leinon elinaikana. Ne on myös jaoteltu pääsääntöisesti aikajärjestykseen. Näin pääsemme palaamaan ajassa taaksepäin ja seuraamaan – tai ainakin kuvittelemaan – tunnelmien etenemistä taiteen keinoin. Valtaosa sävellyksistä on Leevi Madetojan käsialaa, joka ei varmasti ole vain sattumaa.

Juonnot

1)

”Menkää naimisiin!”

Tämä lausahdus on jäänyt elämään parikymppisen ja jo itsetietoiseksi kuuluisuudeksi kasvaneen Eino Leinon ”neuvona” itseään nelisen vuotta nuoremmalle koulutytylle Hilja Onerva Lehtiselle tämän tiedustellessa itselleen suositeltavaa taiteilijanuraa. Näin epäromanttisesti 1890-luvun lopussa kohtaavat ensi kertaa tulevat sielunkumppanit. Seuraavan kerran he tapaavat ja myös rakastuvat molempien ollessa jo naimisissa 1900-luvun ensivuosisikymmenellä. Onervaa viisi vuotta nuorempi Leevi Madetoja taas astuu mukaan kuvioon vuonna 1910 hänen säveltäessään musiikkia Leinon kirjoittamaan näytelmään.

Tässä konsertissa sukellamme laulujen avulla näiden kolmen suomalaisen taiteen merkkihenkilön sielunmaisemiin ja erityisesti heidän monivaiheisen keskinäisen suhteensa synnyttämiin tunnekuohuihin. Emme pyri aukottomalla tarinalla kertomaan koska, miten tai miksi, vaan jokainen teistä kuulijoista voi vapaasti assosoida tapahtumia ja tunnelmia ohjelman edetessä. Teokset onkin muutamien poikkeuksin jaoteltu kronologiseen järjestykseen sävellysten syntyajkojen perusteella. Ne ovat myös aivan loppua lukuun ottamatta syntyneet ja kuultu julkisesti ensikertaa Leinon vielä eläessä. Siten niiden voidaan katsoa tietyllä tavalla edustavan jopa oman aikansa somepostauksia.

Privaatimpia tunteenilmauksia ovatkin sitten otteet keskinäisestä kirjeenvaihdosta kuten seuraava Leinon ensimmäisiä suoria rakkaudentunnustuksia Onervalle keväältä 1908: ”Minä rakastan sinua. Sinun ei tarvitse uskoa minuun enemmän kuin katsot tarpeelliseksi. Mutta jos oma elämäsi milloinkaan on ollut sinulle kallis, jos et ole tahtonut mennä hukkaan, kadota, haihtua laumaan, ymmärrät, mitä merkitsee minulle minun rakkauteni. Mutta minä en tiedä, tunnetko sinä samoin kuin minä. Minä olen mies, joka menee. Sinä olet nainen, joka tulee. Siinä on ero meidän välillämme.”

Vastaavanlainen kirje löytyy myös Madetojalta loppukesältä 1910: ”Sinua minä kaipaen. Ei viihdytä koti, ei äiti, ei veli. Miksi ei kohtalo suo minun hengelleni rauhaisaa hetkeä? Sinun surullista ja kaunista sieluasi minä rakastan. Se seuraa minua kaikkialle, turhaan sitä pakenen, tunnen sen. – Kamala on elämän palo, mutta myöskin ihana, sillä ainoastaan sitä tietä avautuvat meille salaiset kauneusarvot – aarteita täytyy kaivaa. Ethän unohda minua, ethän koskaan unohda minua!”

Näitä kirjeitä olen poiminut Hannu Mäkelän kirjoittamista teoksista Nalle ja Moppe sekä Onnen maa. Hypätkäämme siis yhdessä reilut sata vuotta ajassa taaksepäin ja näiden kolmen taiteilijasielun elämään.

Tervetuloa konserttiin!

2)

Onervalle 15.8.1912: ”Meidän on erottava. Ei senvuoksi, etten pitäisi Sinusta, vaan senvuoksi, että muuten koko ehdottomuuden vaatimukseni, joka elää minussa yhtä voimakkaana kuin ensimmäisen nuoruuteni alusta alkaen, ’wird zur Grille’. Kaikkea ei voi polkea lokaan. Ja minulle on meidän rakkaudemme ollut jotakin sellaista, jotakin yhtä, ainoaa ja jakamatonta. Suurempi taistelu on minulla edessä nyt. On ollut viime keväästä alkaen ja jatkuu siksi kuin olen voinut Sinun ’maallisen autuutesi’ iäksi pyyhkiä pois mielestäni. Älä viitsi vietellä minua enää! Sinun kuvasi vain kärsii siitä. Tiedän, että rakastat M:ää. Näen, että hän on Sinulle se välttämätön tekijä, jota ilman et voi elää, ja häviän siksi omaan hämääni. Muuten on turhuutta ollut koko elämäni, muuten en näe mitään tarkoitusta siinä, muuten en voi säilyttää rakkauttani koko nuoreen, nousevaan polveen, jota itse olen ollut mukana ilmi loihittimassa, muuten en ole – entinen ystäväsi Eino Leino.”

Mutta sitten kuitenkin: ”Onerva on ainoa ihminen, jota olen rakastanut, jota rakastan ja jota koskaan tulen rakastamaan. ’Det store, dejlige jordelivet; Hki 16. tammikuuta 1913 Eino Leino”

Leino menee naimisiin Aino Kajanuksen kanssa heinäkuussa 1913. Madetoja ja Onerva taas kuulutetaan avioliittoon jo paria kuukautta aikaisemmin, mutta varsinainen vihkiminen toteutuu vasta reilut viisi vuotta myöhemmin marraskuussa 1918. Miksiköhän?

(<kvartetti jostain takaa: Warum bist du so ferne)

Onervan kirjeluonnos Leinolle loppukesältä 1913: ”Mene milloinkaan ei ehtoo! Sinä ainoa, armas, rakas, ijäti ikävöity unohtumaton. Miten äärettömästi, rajattomasti minä rakastan sinua, sinua yksin ainoastaan koko avarassa maailmassa, eilen, tänään ja iankaikkisesti. Miksi vain lyhyt, tuskallinen, ihana raukeaminen Savonlinnan yöllisessä satumaisessa lehtipuistossa. Ja sitten ei mitään. Ei tilaisuutta, ei hekuman suosimaa sanaa. – Ah, miten ikävöin sinua sinä iltana Casinossa, jolloin pidettiin juhlia meille ja häpesin itseäni hävetessäni muuta. Ja kun ylioppilaat lavalla virittivät laulun: ’Warum bist du so ferne oh, mein Lieb’ olin puhjeta kyyneliin. – Ja että minä sinua näin sekunti sekunnilta, ylitse kaiken, lävitse kaiken rakastan, se on katoamattomuuden voittoa kaiken katoavaisuuden ylitse. Sen kautta olen tullut tuntemaan iankaikkisuuden hengen. Ei mikään minua sinusta erota. Ei kuolema, sillä se ei erota koskaan, vaan ei edes elämä tämän maapallon kamaralla. Jos olisit katoavaisuuden merkitsemä, jalaton, kädetön, muodoton, ilmeetön, tuntematon, kauhistava kaikille muille lankeaisin kaulaasi samalla äärettömällä, kertomattomalla rakkaudella kuin ennenkin. Ei ole mitään, joka voisi meidät erottaa. Ei ole ikuista muuta kuin meidän henkemme yhteinen tuli. Tiedäthän sinäkin sen. Tiedän sen itse kauttani ja sinun kauttasi.”

3)

Leino eroaa Aino Kajanuksesta 1920 ja menee seuraavana vuonna naimisiin Hanna Laitisen kanssa. Kesällä 1925 hän kuitenkin muuttaa yksin Tuusulan Nuppulinnassa sijaitsevaan Riitahuhdan talon pieneen ullakkohuoneeseen jota kutsuu Kajuutaksi. Tikapuita pitkin kavuttavassa huoneessa on vain vuode, kirjoituspöytä, kamiina ja seinällä viiden pennin lastuhattu. Leino pitää paikasta. Onerva ja Madetoja vierailevat siellä ennen joulua, jonka jälkeen Onerva kirjoittaa: ”Käyntimme luonasi oli niin hauska ja virkistävä, vaikka en saanutkaan kanssasi niin haastella kuin olisi halu ollut. Mutta ehkä tässä pian tulee tilaisuutta sellaiseenkin hartaushetkeen.”

Päiväämättömässä Onervalle lähettämässään viestissä Leino kuitenkin vastaa: ”R.Y. – Aika on täyttynyt. Myrskykello on soinut. Lyö hätärumpua. Vanha ystäväsi Eino Leino.”

Leino kuolee aamuyöllä 10. tammikuuta 1926.

Vielä vuonna 1960 Onerva kirjoittaa runossaan Sydämeni unelma:

Ma ajattelen sinua, sydämeni unelma,
Koko elämän historia on liekkisi leimuissa.

Sun laulusi sävel on virsi eloni kohtalon,
Säteily auringon ja kuoleman kuutamon.